

УДК 37:035

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-2\(30\)-679-692](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-2(30)-679-692)

Тільняк Неоніла Василівна кандидат педагогічних наук, доцент, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського", доцент кафедри української мови, літератури та культури, Берестейський проспект (Перемоги), 37, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-5135-7646>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАСАДАХ КОМУНІКАТИВНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Анотація. В умовах конкурентоспроможної боротьби на ринку праці перемагає той спеціаліст, який володіє навичками ділової комунікації, здатний професійно презентувати себе, стриманий і впевнений у собі. Отже, найважливіше завдання закладів вищої освіти під час підготовки бакалаврів технічних спеціальностей – формування комунікативної компетентності у студентів у процесі викладання гуманітарних дисциплін. Комунікативна компетентність розглядається як професійно необхідна, що обґрунтовує актуальність проблеми.

Проведено аналіз щодо виявлення рівня сформованості комунікативної компетентності у студентів технічних спеціальностей та визначено напрями удосконалення комунікативних умінь та здібностей з урахуванням сучасних вимог освітніх стандартів, роботодавця, суспільства. У роботі представлені концептуальні ідеї, що сприяють удосконаленню гуманітарної підготовки студентів технічних спеціальностей та формують їх комунікативну компетентність. Визначено педагогічні методики, організаційні форми роботи, нові педагогічні технології реалізації педагогічного забезпечення формування комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей. Комунікативна компетентність розглядається як вміння ефективно співпрацювати в робочій команді, здатність враховувати індивідуально-психологічні та національні особливості партнера при спілкуванні, використовувати норми ділового етикету, керувати конфліктом та плідно взаємодіяти в рамках співробітництва. Вивчено і обґрунтовано доцільність моделей формування комунікативної компетентності студентів, визначено що комунікативна компетентність характеризується такими компонентами: ціннісним, змістовним і структурним. Компонентами професійно-комунікативної компетентності мають бути: мотиваційний, когнітивний та рефлексивно-

креативний. Виділяються такі аспекти, як лінгвістичний, дискурсивний та соціокультурний. Визначено можливості комунікативно-активного освітнього середовища для формування комунікативної компетентності бакалаврів технічних спеціальностей.

Ключові слова: комунікативна компетентність, бакалаври технічних спеціальностей, універсальні компетенції, активні методи та форми навчання.

Tilniak Neonila Vasylivna Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Literature and Culture, Prospect Beresteiskyi (former Peremohy), 37, Kyiv, 03056, <https://orcid.org/0000-0002-5135-7646>

FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF BACHELORS OF TECHNICAL SPECIALTIES ON THE BASIS OF A COMMUNICATION-ORIENTED APPROACH

Abstract. In the conditions of competitive struggle on the labor market, the specialist who possesses business communication skills, is able to present himself professionally, is restrained and self-confident wins. Therefore, the most important task of higher education institutions during the training of bachelors in technical specialties is the formation of communicative competence in students in the process of teaching humanitarian disciplines. Communicative competence is considered professionally necessary, which justifies the relevance of the problem.

An analysis was conducted to identify the level of formation of communicative competence among students of technical specialties, and directions for improving communicative skills and abilities were determined, taking into account the modern requirements of educational standards, the employer, and society. The work presents conceptual ideas that contribute to the improvement of the humanitarian training of students of technical specialties and form their communicative competence. Pedagogical methods, organizational forms of work, new pedagogical technologies for the implementation of pedagogical support for the formation of communicative competence of students of technical specialties are defined. Communicative competence is considered as the ability to effectively cooperate in a work team, the ability to take into account the individual, psychological and national characteristics of a partner when communicating, use the norms of business etiquette, manage conflict and interact fruitfully within the framework of cooperation. The expediency of models of students' communicative competence formation has been studied and substantiated, that communicative competence is characterized by the following components: valuable, meaningful and structural; that the components of professional and communicative competence

should be: motivational, cognitive and reflective-creative. Such aspects as linguistic, discursive and socio-cultural are distinguished. The possibilities of a communicatively rich educational environment for the formation of communicative competence of bachelors of technical specialties are described.

Keywords: communicative competence, bachelors of technical specialties, universal competences, active methods and forms of education.

Постановка проблеми. Глобалізація світової економіки, соціальні процеси та політика держави диктують нові вимоги до молодих фахівців технічних спеціальностей. За підтримки держави заклади вищої освіти (ЗВО) зобов'язані готувати висококваліфікованих фахівців технічних спеціальностей, які є основою розвитку економіки та держави в цілому. Найважливішим компонентом професійної підготовки студентів є розвиток та вдосконалення основ ділової комунікації. Сучасний фахівець, який володіє знаннями в галузі ділової комунікації, здатний ефективно себе презентувати, керувати процесом професійної діяльності, керувати собою, брати відповідальність у кризових ситуаціях, успішно встановлювати контакти з людьми, вести ділові переговори, надавати психологічний вплив на партнерів, формувати позитивний імідж компанії і т.д.

Практика та результати наукових досліджень свідчать, що підготовка майбутнього інженера у ЗВО націлена в першу чергу на отримання базових професійних компетенцій і є формою розвитку інженерної свідомості та технічного мислення, тоді як власне інженерна практична діяльність (як процес створення та експлуатації техніки) вимагає не тільки хороших професійних, а й комунікативних знань, умінь, навичок та сформованих комунікативних якостей особистості. Випускники програми бакалаврату всіх форм навчання повинні володіти [1]:

– здатністю до комунікації в усній та письмовій формах українською та іноземною мовами для вирішення завдань міжособистісної та міжкультурної взаємодії;

– здатністю працювати в колективі, толерантно сприймаючи соціальні, етнічні, конфесійні та культурні відмінності.

Опитування роботодавців показало, що надзвичайно важливими сьогодні є: здатність встановлювати продуктивні відносини, вміння працювати в команді, слухання та розуміння співрозмовника, лідерство, здатність до мотивування інших, вирішення конфліктних ситуацій тощо. Усе це в сучасній дидактиці вищої освіти отримало назву «універсальні компетенції», тобто компетенції надпрофесійні, необхідні для будь-якого виду професійної діяльності, і не лише професійної.

Ідея виділення універсальних компетенцій відштовхується також від американської традиції диференціації професійних навичок на soft-skills (м'які

навички) та hard-skills (жорсткі навички). Довгий час вважалося, що hard skills повинні домінувати в цій діаді, під їхнє формування була налаштована вся система вищої професійної освіти. Сьогодні, превалює інша точка зору – у багатьох дослідженнях стверджується, що саме soft skills є набір особистісних характеристик, що сприяють професійному успіху. Саме усвідомлення значущості спочатку «м'яких», а потім і власне професійних компетенцій, перевернуло протягом останніх 20 років всю систему західної вищої освіти. Що стосується вітчизняних закладів вищої освіти, більшість із них, як і раніше, орієнтовані на пріоритет формування у майбутніх фахівців професійних (hard) компетенцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз навчальних планів та освітніх програм підготовки студентів технічних напрямів свідчить про низьку трудомісткість дисциплін гуманітарного циклу та вузькопрофільну спрямованість освітнього процесу та, як наслідок, про недостатній рівень сформованості комунікативної компетентності студентів, за оцінкою членів державної атестаційної комісії та роботодавців.

Оцінюючи рівень розробленості проблеми формування комунікативної компетентності в освітньому процесі ЗВО, можна відзначити багатогранність досліджень даного феномена. Дослідження вчених стосуються загальних проблем формування комунікативної компетентності, виявлення її сутності та структури, сукупності навичок та умінь, необхідних для ефективної комунікації. Комунікативна компетентність розглядається у зв'язку з внутрішньою системою цінностей особистості А. Маслоу [3]; проблемами лінгвістики (Л.К. Гейхман, Дж. Хабермас, Д. Хаймс, Н. Хомський, Lyle F. Bachman) [4]. Багатосторонній дослідницький інтерес до проблеми формування комунікативної компетентності виявлено у західних дослідженнях L. Corrello, D.P. Dannels, A.L. Darling, K. McCormick, M. Yusoff [5-7], що вивчають психолого-педагогічні умови для розвитку комунікативної компетентності та розвитку мовної діяльності.

Аналіз теоретичних досліджень та освітньої практики відображають багатоаспектність поняття комунікативна компетентність, виділяючи його характеристики, які проявляються у діяльності. Незважаючи на активний інтерес науковців до проблеми формування комунікативної компетентності, актуальність якої задається на рівні як вітчизняного, так і міжнародного освітнього досвіду, виявляється дефіцит наукових знань та практик, які розкривають потенціал освітніх можливостей ЗВО у формуванні комунікативної компетентності студентів саме підготовки технічного спрямування. Відмінність технічних напрямів підготовки від гуманітарних полягає у суттєвій різниці в обсязі комунікативних практик, відсутність затребуваності комунікативної компетентності у навчальному процесі, і, як наслідок у її реалізації. Таким чином, при всій безперечній теоретичній та практичній

значущості існуючих досліджень слід зазначити, що в сучасних умовах, виявлені протиріччя між:

- вимогами до рівня комунікативної компетентності випускників технічних напрямів підготовки, що визначають їхню готовність до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурної взаємодії, та невідповідністю рівня практичної підготовки випускників цим вимогам;
- вивченістю комунікативної компетентності із загальних психолого-педагогічних позицій та недостатньою розробленістю теоретичних та практичних підходів формування комунікативної компетентності студентів технічних напрямів підготовки;
- потенційними можливостями освітньої програми підготовки студентів технічної спрямованості для формування комунікативної компетентності та недостатньою розробленістю педагогічних умов цього процесу.

Виявлені протиріччя актуалізують проблему дослідження.

Формулювання цілей статті. Обґрунтування необхідних педагогічних умов, які сприятимуть результативному формуванню комунікативної компетентності студентів технічних напрямів підготовки; недостатня розробленість зазначеної проблеми теоретично, затребуваність її практичного вирішення, обумовлена об'єктивними вимогами до випускника ЗВО, визначили мету дослідження.

Виклад основного матеріалу. Розвиток економіки вимагає від сучасної системи освіти якісно нового випускника технічного спрямування підготовки, професійні компетенції якого гармонійно поєднуються з комунікативною готовністю до роботи у професійній команді, зокрема міжнародної. Комунікативна компетентність випускника технічного спрямування підготовки оцінюється на ринку праці як необхідний ресурс вирішення виробничих завдань. Вимоги до комунікативної компетентності, вироблені професійними консорціумами та асоціаціями (ABET, CDIO, FEANI, GATEWAY coalition, WA) висвітлено у міжнародних документах з сертифікації та акредитації організацій інженерної підготовки [2]. Виходячи з цих вимог випускник технічного напрямку підготовки повинен бути не тільки висококваліфікованим професіоналом в інженерній галузі, а й людиною, готовою та здатною забезпечити продуктивну комунікацію у професійному світі, як рідною, так і іноземною мовами.

Закон України «Про вищу освіту» розроблено з урахуванням сучасних вимог економіки України, входженням національних ЗВО до Європейського простору вищої освіти та переходу системи вищої освіти до впровадження Національної рамки кваліфікацій. У відповідності до цього Закону майбутні фахівці є здобувачами вищої освіти, тобто особами, «які навчаються у вищому навчальному закладі на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації» [8], де остання виступає, як «офіційний

результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту»[8]. У майбутнього фахівця мають бути сформовані ключові компетентності, які дають йому здатність успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність.

Питання змісту дефініції «компетентність» та визначення, відбір і ґрунтовна ідентифікація обмеженого набору компетентностей, які є найважливішими, найбільш інтегрованими, тобто ключовими були предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Вагомий доробок науковців послугував внесенням відповідних змін до змісту освіти в більшості європейських країн. Україна не є винятком, про що свідчить Закон України «Про вищу освіту», де зміст поняття «компетентність» трактується як: «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [8]. Наукове визначення поняття «компетентність» та його змістовне наповнення сприяло появі компетентісного підходу в освіті, як практичній реалізації науково-теоретичних надбань. Такий підхід із спрямованості освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, на формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості, активно впроваджують у педагогічну практику в усьому світі в т.ч. в Україні.

Фахівцями Організації Економічного Співробітництва та Розвитку, (the OECD) «поняття ключових компетентностей застосовується для визначення таких, що дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і які роблять внесок у поліпшення якості суспільства та сприяють особистому успіхові, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер. Ключові компетентності становлять основний набір найзагальніших понять, які слід деталізувати в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відношень за навчальними галузями й життєвими сферами» [9]. Слід зазначити, що ключові компетентності - змінні, мають рухливу та перемінну структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі. Із аналізу видів ключових компетентностей за документами Ради Європи можна зазначити, що комунікативна компетентність є однією із ключових компетентностей.

Нормативний документ «Національна рамка кваліфікацій» [10], що описує кваліфікаційні рівні освіти, визначає інтегральну компетентність як

узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентності характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності. В освітньо-професійній програмі (ОПП) за певною спеціальністю заклад вищої освіти формує відповідний набір інтегральних, загальних та спеціальних компетентностей та програмних результатів, успішне виконання яких є підставою для присудження рівня професійної компетентності здобувачу на певному освітньому рівні. ОПП адаптовані до нових стандартів МОН, потреб роботодавців, фахівців галузей та наукових напрямів. Комунікативна складова включає: знання законів спілкування; уміння та навички реалізації цих знань у конкретній ситуації; здатність до самореалізації, самоконтролю, самовизначення у спілкуванні. В спеціальні (фахові) компетентності, що залежать від предметної області, також інтегровані комунікативні знання і навички, які є важливими для успішної професійної діяльності в сфері інженерії програмного забезпечення, зокрема: здатність формувати та забезпечувати вимоги щодо якості програмного забезпечення у відповідності з вимогами, технічним завданням та стандартами; уміння готувати та презентувати документацію та методичні матеріали щодо програмного забезпечення та ін.

Комунікативна компетентність студентів технічних напрямів підготовки - це динамічна інтегративна професійно значуща особистісна якість, що дозволяє здійснювати продуктивну міжкультурну професійну взаємодію при вирішенні інженерних завдань і ситуацій спілкування в рамках професійної діяльності, що включає компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оціночний. Конкретизація поняття комунікативна компетентність студентів для технічних напрямів підготовки обумовлена збагаченням цілей інженерної освіти на вітчизняному та міжнародному рівні. Так, на технічних спеціальностях з метою формування комунікативної компетентності викладаються дисципліни «Ділова комунікація», «Ділове спілкування», «Комунікації у професійній діяльності», «Ділові відносини», «Психологія ділового спілкування», «Етика ділових відносин» та інші за кожним напрямом та рівнем підготовки фахівців. В результаті вивчення дисциплін випускник зможе:

- ефективно вибудовувати комунікацію з використанням різних мовних прийомів та технік;
- грамотно створювати текст публічного виступу з дотриманням норм культури мови та риторичних правил;
- створювати письмові ділові тексти з дотриманням правил ділового листування (акти, договори, службові записки, доповідні, звіти, листи-запити, пропозиції, листи-претензії та відповіді на ці види листів тощо);
- публічно виступати у різних ділових та соціальних ситуаціях з опорою на норми та правила ділової комунікації;

- аналізувати ситуації мовного спілкування, визначаючи компоненти успішної/неуспішної вербальної та невербальної поведінки.

Для досягнення запланованих результатів та формування комунікативної компетентності студент повинен:

- знати: прийоми ефективної комунікації у різних сферах спілкування;
- вміти: вибудовувати міжособистісні відносини у діловій сфері з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості партнера; організовувати ділові заходи (наради, брифінги, бесіди, переговори, прес-конференції, презентації та ін.) відповідно правил етики ділової комунікації; попереджати конфлікти та обирати правильну стратегію поведінки в конфліктній ситуації; успішно вести ділову розмову та переговори; долати бар'єри спілкування; аргументовано і ясно висловлювати думки усно і письмово, створювати тексти професійного призначення;

- володіти: методикою аналізу комунікативної ситуації, правилами доброзичливого та довірчого спілкування у професійній діяльності; психологічними методами пізнання особистості партнера зі спілкування; навичками створення іміджу ділової людини; навичками профілактики та нейтралізації міжособистісних та міжгрупових конфліктів.

У практиці виникає суперечність між вимогами роботодавців та рівнем комунікативної компетентності випускників. Для подолання даної суперечності необхідно саме у ЗВО формувати необхідний рівень комунікативної компетентності випускника, що дозволяє йому успішно адаптуватися на сучасному ринку праці, бути готовим до нових професійних вимог, реалізації свого потенціалу, подальшого розвитку своїх ділових та комунікативних якостей.

Формування комунікативної компетентності здійснюється відповідно до вимог, викладених у державному освітньому стандарті, залежно від яких і підбираються методики її формування. Комунікативна компетентність не тільки пов'язує загальнокультурні компетенції, але й важлива для формування професійних компетенцій, наприклад, здатності збирати, обробляти, аналізувати та систематизувати науково-технічну інформацію з тематики дослідження, використовувати сучасні досягнення науки, техніки та технології; здатність до підготовки конструкторсько-технологічної документації; можливості проводити попереднє техніко-економічне обґрунтування проектів та інше.

Один із варіантів, який би враховував взаємозв'язок загальнокультурних та професійних компетенцій через комунікативну компетенцію, є побудова моделі формування комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей. Проаналізувавши ряд існуючих моделей комунікативної компетентності, можна дійти висновку, що комунікативна компетентність характеризується такими компонентами: ціннісним, змістовним і структур-

ним. Компонентами професійно-комунікативної компетентності мають бути: мотиваційний, когнітивний та рефлексивно-креативний. Виділяються такі аспекти, як лінгвістичний, дискурсивний та соціокультурний. В цілому вчені виділяють від трьох до шести компонентів у складі комунікативної компетентності [11], які представлені в табл. 1.

Таблиця 1.

Компонентний склад комунікативної компетентності

Компоненти комунікативної компетентності	Зміст компонентів комунікативної компетентності
Дискурсивно-лінгвістичний	знання фонетичних, лексико-граматичних норм мови; вміння побудувати усні та письмові тексти відповідно до заданої мети; володіння навичками творчої репрезентації мови
Інтелектуально-інформаційний	знання сфери ділового спілкування, сфери бізнесу, ситуації на ринку; володіння інформацією про компанію-партнера; вміння орієнтуватися в потоці інформації, що надходить; здатність розпізнати головне і другорядне; вміння ефективно керувати знаннями, прийняттям обґрунтованих та своєчасних рішень у складних ситуаціях
Соціально-культурологічний	відповідність соціокультурним нормам; знання особливостей менталітету, світогляду, традицій; володіння невербальними формами спілкування
Особистісно-психологічний	знання психологічних особливостей особистості, принципів та правил ефективної взаємодії; спілкування у ситуації конфлікту
Комунікативно-поведінковий	вибір стилю спілкування, вміння логічно мислити та викладати свою точку зору; вміння чути та слухати; вміння працювати у стресовій ситуації; вміння йти на розумний компроміс; вміння встановлювати контакти та досягати мети комунікації; подолання труднощів комунікації; самореалізація, визначення статусу активного учасника спілкування
Мотиваційно-рефлексивний	уміння аналізувати та об'єктивно оцінювати свою комунікативну компетентність, цілеспрямоване планування роботи над підвищенням рівня комунікативної компетентності, володіння навичками управління процесом комунікації
Комунікативно-мережевий	здатність вибирати стиль спілкування, володіння електронним діловим дискурсом в залежності від особливостей використовуваної інформаційно-комунікаційної технології (електронні переговори, консультування в Інтернеті, ділова комунікація в блогах, в мережах мобільного зв'язку, технологія web 2.0, віртуальний офіс і т. д.), враховуючи невербальну специфіку, правила ділового етикету та соціальної взаємодії

Джерело: Bagari Vesna, Djigunovi J.M. Defining communicative competence. Metodika. 2017. Vol. 8. P. 94-103.

Відповідно до моделі, запропонованої в документі Ради Європи (1997), комунікативна компетенція складається з трьох компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного. Таким чином, моделі вищезгаданих авторів мають подібні компоненти:

- лінгвістичні (здатність використовувати всю сукупність фонетичних, лексичних, граматичних правил і мовних засобів для правильної побудови висловлювань);
- мовні (здатність формулювати думки за допомогою мовних засобів з метою спілкування, вміння вибирати потрібну мовну форму в залежності від мети та ситуації спілкування);
- соціокультурні (здатність адекватно взаємодіяти в ситуаціях повсякденного життя та професійної діяльності, готовність підтримувати та розвивати контакти, враховуючи комунікативні норми спілкування в різних культурах).

Одним із основних активних методів, що використовуються при формуванні комунікативної компетентності на засадах комунікативно зорієнтованого підходу, є тренінг. Тренінг - активне групове навчання, орієнтоване на освоєння професійно корисних навичок та адаптацію до нової соціальної ролі з відповідною корекцією Я-концепції та самооцінки [11]. У процесі формування та розвитку соціально-комунікативної компетентності даний метод виконує такі завдання: отримання теоретичних знань у галузі соціально-психологічних наук, набуття студентами практичного досвіду в пізнанні себе, навичок рефлексії поведінки, емоційного самоуправління, ефективної та продуктивної комунікації у групі а також розвиток емоційного інтелекту. Ще одним важливим методом, що сприяє формуванню та розвитку комунікативної компетентності, є ділова (рольова) гра. Ділова (рольова) гра – це інтегративний метод навчання, який включає цілу низку активних методів, таких, як мозковий штурм, аналіз конкретних виробничих ситуацій, дія за інструкцією та ін. Основні переваги даного методу полягають у тому, що студенти в процесі гри набувають необхідних компетенцій, отримують орієнтацію на розробку алгоритму конкретних дій при вирішенні певних задач. Перелічені переваги методу є актуальними для сучасної системи вищої освіти, оскільки вона переходить на практико орієнтовану модель. Закріпити навички конструктивної комунікації та спільної діяльності щодо вирішення загальних завдань допомагає такий метод, як групова презентація. Цей метод дозволяє навчити студентів координувати свої дії, працювати у команді.

Важливим методом, що сприяє формуванню та розвитку комунікативної компетентності є метод case study або метод конкретних ситуацій, що полягає в тому, що бакалавру пропонується реальна ситуація, в якій необхідно розібратися, визначити суть проблеми, після усвідомлення проблеми запропонувати відповідні варіанти рішення даної проблеми, вибрати найбільш

оптимальне рішення для певної ситуації. Метод конкретних ситуацій допомагає учням набутти навички роботи в команді, ведення дискусії, роботи з інформацією (аналіз та синтез інформації), удосконалити аналітичні та оціночні навички. Безперечною перевагою даного методу є те, що крім отримання знань та набуття практичного досвіду метод конкретних ситуацій розвиває систему цінностей студентів, їх професійних позицій, життєвих установок та професійного світовідчуття. Також застосовуються кейси, спрямовані на набуття навички безконфліктного спілкування. Студенти на практичних заняттях створюють ментальні карти для аналізу конфліктних ситуацій, а також формують рекомендації для продуктивної поведінки в конфліктній ситуації. Використання ментальних карт на навчальних заняттях підвищує ефективність формування універсальних компетенцій у кілька разів, оскільки вони сприяють розвитку мислення, вирішенню різних завдань (творчих чи життєвих). Ментальна карта в навчальному процесі - це наочні просторові моделі, в яких відображається зв'язок і відносини речей, виступають у вигляді різноманітних схем, креслень, карт, графіків, об'ємних моделей, що передають взаємозв'язок тих чи інших об'єктів [2].

Особливу увагу необхідно приділяти самостійній роботі студентів. В якості самостійної роботи виступає виконання індивідуальних творчих домашніх завдань. Метою такого виду самостійної роботи є формування умінь студентів усвідомлено аналізувати ситуацію, що склалася, чітко формулювати проблему, ставити гостро актуальні завдання, генерувати ефективні рішення, вміти брати на себе відповідальність, прогнозувати можливі наслідки. Оцінювання такого завдання здійснюється у два етапи: самооцінка та зовнішнє оцінювання. Студент, здійснюючи оцінку своєї роботи, аналізує як результат своєї праці, так і свої можливості. Зовнішнє оцінювання здійснюється у процесі публічного захисту свого творчого завдання у форматі мультимедійної презентації. Даний вид оцінювання відбувається у форматі дискусії, в якій беруть участь викладачі, запрошені експерти, одногрупники.

Система методів і форм роботи, що застосовуються в процесі навчання, сприяє формуванню у студентів вміння безконфліктно взаємодіяти в колективі, вільно висловлювати свою точку зору, виявляти ініціативу, приймати рішення та ін. Таким чином, проблема формування та розвитку комунікативної компетентності студентів ЗВО сьогодні є однією з актуальних. Це пояснюється тим, що сучасний конкурентоспроможний випускник технічної спеціальності повинен мати не тільки професійну компетентність, а й сформовану на високому рівні соціально-комунікативну компетентність, оскільки дана компетентність дозволяє продуктивно взаємодіяти в соціумі, конструктивно виходити з конфліктної ситуації, швидко адаптуватися до умов суспільства, що змінюються, оперативно приймати важливі рішення. Перераховані вміння та навички необхідні сучасному випускнику для ефективної

адаптації та розвитку у професійному середовищі. Найбільш успішно сформувати соціально-комунікативну компетентність можливо за допомогою активних методів, які застосовуються у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

Формування комунікативної компетентності студентів технічних напрямів підготовки буде результативним, якщо:

- конкретизовано поняття комунікативної компетентності як професійно значущої якості студентів технічних напрямів підготовки;
- визначено структуру, змістовно розкрито компоненти комунікативної компетентності студентів технічних напрямів підготовки;
- описано критерії та охарактеризовано рівні сформованості комунікативної компетентності студентів технічних напрямів підготовки;
- визначено педагогічний зміст послідовно-поетапної педагогічної діяльності процесу формування комунікативної компетентності;
- обґрунтовано, розроблено та реалізовано в єдності педагогічні умови: збагачення змісту освіти матеріалом, який актуалізує ціннісне ставлення до міжкультурної професійної комунікації; змістовне наповнення та безперервне актуальне оновлення комунікативного освітнього середовища на основі системної інтеграції гуманітарних та професійних контекстів освітньої програми; активізація діяльності студентів у комунікативному освітньому середовищі.

Висновки. Формування комунікативної компетентності студентів технічних напрямів підготовки є цілеспрямованим та організованим процесом активізації студентів у комунікативному освітньому середовищі за рахунок реалізації поетапної педагогічної діяльності: орієнтування - збагачення змісту освіти матеріалом, що актуалізує мотиваційно-ціннісне ставлення до міжкультурної професійної комунікації; залучення - активізація діяльності студентів зі збагачення знань та набуття комунікативного досвіду; закріплення - організація рефлексії та самооцінки результатів комунікативної діяльності на різних етапах та постановку нових цілей. Критеріями сформованості комунікативної компетентності виступають: мотиваційно-ціннісний – наявність ціннісного ставлення до міжкультурної професійної комунікації, вираженого у прагненні підтримувати активність комунікативної професійної діяльності при вирішенні інженерних завдань; когнітивний – знання мови, знання соціолінгвістичного, соціокультурного характеру для вирішення професійних комунікативних завдань; діяльнісний - здійснення діяльності спрямованої на міжкультурну професійну комунікативну взаємодію з метою збагачення комунікативного досвіду; рефлексивно-оцінний - самооцінка результатів комунікативної професійної діяльності та вдосконалення набутого комунікативного досвіду.

Література:

1. Прошкін В.В., Лимаренко О.А. Сутність та структура комунікативної компетентності у майбутніх фахівців технічного та гуманітарного профілів. *Вісник науки та освіти*. 2023. №7(13). С. 744-753. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-744-754](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-744-754)
2. Тільняк Н.В. Реалізація комунікативно зорієнтованого підходу до навчання української мови бакалаврів технічних спеціальностей: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). Київ, 2015. 249 с.
3. Maslow A.H. A theory of metamotivation: biological rooting of value-life, *J. Umanistic Psychol*, 1967, 7, 93-127.
4. Bugliarello G. The Ongoing Expansion of Frontiers of Engineering. *The Bridge*. 2013. Vol. 33(4). P. 3.
5. Corrello M.L. Communication and the engineering profession: a field study. *UK College of Communication*. URL: http://www.engr.uky.edu.survey_results.pdf
6. Darling A.L. Practicing engineering talk about the importance of talk: a report on the role of oral communication in the workplace. *Communication education*. 2010. Vol. 52(1). P. 1-16. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/03634520302457>
7. Yusoff M. Analysing communication competence in oral presentations: engineering students' experiences. *Journal of human capital development*. 2010. Vol. 3(1). P. 99-117.
8. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18>
9. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program - OECD (Draft). URL: <https://www.kaapeli.fi/~vsv/eaec/policy/b/DeSeCo.doc>.
10. Національна рамка кваліфікацій. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011%D0%BF/paran12#n12>
11. Bagari Vesna, Djigunovi J. M. Defining communicative competence. *Metodika*. 2017. Vol. 8. P. 94-103.

References:

1. Proshkin, V.V., Lymarenko, O.A. (2023). Sutnist ta struktura komunikatyvnoyi kompetentnosti u maybutnikh fakhivtsiv tekhnichnoho ta humanitarnoho profiliv [The essence and structure of communicative competence in future specialists of technical and humanitarian profiles]. *Visnyk nauky ta osvity [Herald of science and education]*. 2023. №7(13). S. 744-753. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-744-754](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-744-754) [in Ukrainian].
2. Tilnyak, N.V. (2015). Realizatsiya komunikatyvno zoriyentovanoho pidkhodu do navchannya ukrayinskoyi movy bakalavriv tekhnichnykh spetsialnostey [Implementation of a communicatively oriented approach to the teaching of the Ukrainian language for bachelors of technical specialties]: *dys. kand. ped. nauk: 13.00.02 – teoriya ta metodyka navchannya (ukrayinska mova) [dissertation. Ph.D. ped. Sciences]*. Kyiv, 2015. 249 s. [in Ukrainian].
3. Maslow, A.H. (1967). A theory of metamotivation: biological rooting of value-life, *J. Umanistic Psychol*, 1967, 7, 93-127.[in English].
4. Bugliarello, G. (2013). The Ongoing Expansion of Frontiers of Engineering. *The Bridge*. 2013. Vol. 33(4). P. 3. [in English].
5. Corrello, M.L. (2022). Communication and the engineering profession: a field study. *UK College of Communication*. URL: http://www.engr.uky.edu.survey_results.pdf [in English].
6. Darling, A.L. (2010). Practicing engineering talk about the importance of talk: a report on the role of oral communication in the workplace. *Communication education*. 2010. Vol. 52(1). P. 1-16. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/03634520302457> [in English].

7. Yusoff, M. (2010). Analysing communication competence in oral presentations: engineering students' experiences. *Journal of human capital development*. 2010. Vol. 3(1). P. 99-117. [in English].
8. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine "On Higher Education"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> [in Ukrainian].
9. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program - OECD (Draft). URL: <https://www.kaapeli.fi/~vsvy/eaee/policy/b/DeSeCo.doc>. [in English].
10. Natsionalna ramka kvalifikatsiy [National framework of qualifications]. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011%D0%BF/paran12#n12> [in Ukrainian].
11. Bagari Vesna, Djigunovi, J. M. (2017). Defining communicative competence. *Metodika*. 2017. Vol. 8. P. 94-103. [in English].